

TÜRKİYE’DE CUMHURİYET’İN İLK ELLİ YILINDA KLASİK GİTAR EĞİTİMİ: PALEOLOGOS VE ÖĞRENCİLERİ

CLASSICAL GUITAR TRAINING IN THE FIRST FIFTY YEARS OF REPUBLICAN PERIOD IN TURKEY: PALEOLOGOS AND HIS PUPILS

Öğr.Gör. Dr. Soner Uluocak

Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarı
Gitar Sanat Dalı
ademsoner.uluocak@hacettepe.edu.tr

Makalenin Başvuru Tarihi 06.05.2015 Makalenin Kabul Tarihi 13.07.2015

ÖZ

Bu araştırma, Türkiye’de klasik gitar eğitiminde Cumhuriyet’in ilk elli yılında yaşanan sürecin ortaya konulması amacıyla yapılmıştır. Araştırmada Türkiye’de gitarın ilk olarak 18. Yüzyıl sonlarında Osmanlı Sarayı’nda kullanılmaya başlandığı, bu dönemde saraydaki kimi müzik derslerinin gitar eşliğinde verildiği, 1830’lardan sonra ise Fasl-ı Cedid adı verilen fasıl gruplarında bir eşlik çalgısı olarak yer aldığı görülmüştür. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ise daha çok bir eşlik çalgısı tanınan klasik gitarın konservatuar programında yer almadığı, klasik gitar eğitiminin ise özengen eğitim kapsamında yürütüldüğü görülmüştür. Araştırma sonucunda ülkemizde ilk klasik gitar konserlerinin 1930’lu yıllarda İstanbul’da yaşamakta olan Andrea Paleologos tarafından gerçekleştirildiği, Paleologos’un Cumhuriyet’in ilk elli yılında klasik gitar eğitiminin de öncü ismi olduğu ve yetiştirdiği öğrenciler Ziya Aydıntan, Can Aybars ve Reşit Ertüzün’ün ile birlikte klasik gitar eğitimciliğinin ilk kuşağını temsil ettikleri görülmüştür. Cumhuriyet’in ilk elli yılında klasik gitar eğitiminin kurumsal çalışmalardan çok bireysel çabalar yoluyla gelişme gösterdiği, çalgı için birçok eser, etüt ve düzenlemenin yapıldığı ancak bunların büyük çoğunluğunun yayımlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu dönemde yurt dışından gelen birçok gitaristin gerçekleştirdiği konserlerin klasik gitarın tanınmasında belirgin bir rol oynadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Klasik gitar, Klasik gitar eğitimi, Andrea Paleologos, Cumhuriyet Dönemi.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the process of classical guitar training in the period of first fifty years of Turkish Republic. The findings shows us that the guitar was first used in the late 18th century in Ottoman Court as accompaniment instrument in some music courses. After 1830’s guitar was the part of Fasl-ı Cedid music group that meets traditional Ottoman musical instruments with western ones. In the early period of Turkish Republic classical guitar was not included in the curriculum of conservatoires therefore classical guitar training was realised by amateur training. It was seen that the first guitarist who had given classical guitar concerts in Turkey in the republican period is Andrea Paleologos. He was also the first guitar teacher at the same period. Altogether with his students Ziya Aydıntan, Can Aybars and Reşit Ertüzün they were the first generation of classical guitar training in Turkey. It was seen that personal efforts were played more important role than institutional works in classical guitar training at stated period. Moreover some foreign guitarist’s concerts played important role in recognition of classical guitar during the period.

Key Words: Classical guitar, Classical guitar education, Andrea Paleologos, Republican period.

1.GİRİŞ

Hornbostel-Sach Çalgı Sınıflandırma Sistemi'ne göre kordofonlar (telli çalgılar) sınıfından bir çalgı olan klasik gitar, yüzyıllar süren bir evrimin sonucunda günümüzdeki biçimini almıştır. Seslerin iki sabit nokta arasına gerilen bir ya da daha fazla telin titreşimiyle üretildiği kordofonlar, oldukça geniş bir dağılım gösterirler. Birçok farklı coğrafya ve kültürde değişik biçim ve kullanım özellikleriyle belirginleşen kordofonların kökeni tarih öncesi çağlara kadar uzanır (Wade, 2001: 10-13). Eski Mısır kültürüne ait kimi duvar resimlerinde yer alan nefer (M.Ö. 1300) adlı çalgı, Hititlere ait taş kabartmalarda görülen Hitit çalgısı (M.Ö. 1400-1350) ve Antik Yunan kültürüne ait kimi heykelerde karşımıza çıkan pandora (M.Ö. 330-320) adlı üç telli çalgı, gitara benzerliğiyle dikkat çeken en eski kordofonlardır.

İlkçağ'ın ardından Ortaçağ'da da birçok gitar benzeri kordofona rastlanır. Araştırmalar, Avrupa'da Ortaçağ boyunca kullanılan gitar benzeri çalgıların sayısının oldukça fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Turnbull, 1991: 1-2). Bunlar arasında 13. Yüzyıl İspanyası'na ait kimi minyatürlerde resmedilen “guitarra latina” (Latin gitarı) ve “guitarra morisca” (Mağrip gitarı) isimleriyle anılan iki çalgı, günümüz gitarının öncüleri olarak kabul edilirler. Bu iki çalgı, tarihte gitar ismiyle bilinen ilk çalgılar olmaları bakımından önem taşırlar. Bu çalgılardan perdeli, uzun saplı ve gövdesi sekiz biçiminde olan guitarra latina, günümüz klasik gitarına benzerliğiyle dikkat çeker. 15. Yüzyıla gelindiğinde ise guitarra, guiterne, giterne, gittern, cittern, ghitterra ve vihuela isimleriyle anılan birçok gitar benzeri çalgının Avrupa müziğinde yer aldığı görülmektedir (Tyler, 1980: 2; Madriguera, 1993: 33).

Tüm bu çalgılar arasında 15. ve 16. Yüzyıllarda büyük bir popülerliğe kavuşarak özellikle İspanya, Fransa, İtalya ve İngiltere'de kullanımı yaygınlaşan “guitarra” (günümüzdeki ismiyle Rönesans gitarı), günümüze yazılı müzik örneklerinin ve çalım tekniğine ilişkin bilgilerin ulaştığı en eski gitar benzeri çalgı olarak karşımıza çıkar. Rönesans müziğinde hem solo hem de eşlik özelliğiyle kendine özgü bir yer elde etmiş olan Rönesans gitarı, 16. Yüzyıl sonlarında yerini Barok gitara bırakmış, Barok gitar ise 18. Yüzyıl sonlarında Romantik gitara dönüşerek kullanımını tamamlamıştır. Yaklaşık 1800-1860 yılları arasında Avrupa müziğinde belirgin bir yer elde etmiş olan Romantik gitarının yerini ise anavatanı İspanya olan Torres gitarı almıştır (Turnbull ve Tyler, 1984). Yapımında kullanılan yöntemler, boyutu ve ses özellikleri bakımından gitar tarihinde bir kilometre taşı olarak kabul edilen Torres gitarı, 19. Yüzyılın son çeyreği ve 20. Yüzyılın ilk yarısına damgasını vuran çalgılardan biri olmuştur. Torres gitarının hakimiyetini sürdürdüğü bu yıllarda, bu gitarın sahip olduğu temel özellikleri koruyan, ancak farklı tasarım fikirlerinin de işin içine katılarak

üretildiği yeni gitarlar müzik dünyasına katılmıştır. Özellikle 1910-20'lerden itibaren tüm dünyada yeni yapım teknikleriyle üretilen bu gitarlar, zamanla Torres gitarının yerini almaya başlamıştır. Torres gitarı model alınarak üretilen, ancak boyutunda ve ses yapısında kimi farklılıkları da beraberinde getiren bu gitarlar, günümüzde “klasik gitar” ismiyle anılmaktadır (Wade, 2001).

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren tüm dünyada büyük bir hızla yaygınlık kazanan klasik gitar, ülkemizde de giderek beğeni kazanmış, zamanla müzik kültürümüz içinde kendine özgü bir yer edinmiştir. Günümüzde genel, özengen ve mesleki müzik eğitiminin her aşamasında etkin olarak kullanılan klasik gitar, müzik eğitimi ve kültürüne katkı sağlayan çalgılardan biridir. Yapılan araştırmalar klasik gitarın müzik eğitimindeki çok yönlü işlevini ortaya koymaktadır (Akbulut, 2001; Erdoğan, 2007; Güzel, 1994; Kıvrak, 2003; Özçakır, 1990). Ritimsel, ezgisel, tınısal ve armonisel işlevlerin tümüne sahip bir çalgı olan klasik gitar, birçok farklı türden müzikte yer alabilir. Klasik, caz, halk müziği, popüler müzik gibi değişik türden müziklerin solo ya da eşlik olarak icra edilebildiği klasik gitar, sabit perdeli ve tampere bir çalgı olması nedeniyle büyük bir kullanım kolaylığına sahiptir. Çoksesli bir çalgı olması, kolay temin edilebilmesi ve kolay taşınabilmesi gibi özellikleriyle de genel müzik eğitiminde kullanılmaya elverişlidir.

Klasik gitar yalnız müzik eğitiminde vurgulanan boyutlarıyla değil, ülkenin ve toplumun kültürel değerlerini yansıtan ender çalgılardan biri olmasıyla da birçok işleve sahiptir. Günümüzde ülkemizin birçok kentinde düzenlenen ulusal ve uluslararası klasik gitar festivalleri, yarışmalar ve konserler farklı kültürlerin klasik gitar yoluyla buluşmasını sağlayan kültürel-sanatsal etkinlikler olarak sayılabilir. Sayıları giderek artan tüm bu etkinlikler Türkiye’de klasik gitar yorumcularının, klasik gitar öğrencilerinin, eğitimcilerinin ve dinleyicilerinin sayısının da giderek arttığı bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Yapılan bir araştırma ülkemizde faaliyet göstermekte olan yirmi altı konservatuarın on altısında klasik gitar eğitiminin yer aldığını ortaya koymaktadır (Üçkaya, 2015). Bu bulgu çalgının ülkemiz müzik eğitiminde kazandığı yaygınlığın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. İşte bu çalışmada da, ülkemizde giderek yaygınlaşan gelişen klasik gitar eğitiminde akademi öncesi dönemi temsil etmesi açısından, Cumhuriyet’in ilk elli yılında yaşanan sürecin hangi aşamalardan oluştuğu sorusuna cevap aranmıştır.

1.1.Amaç

Ülkemiz müzik hayatına çoksesli Batı müziği kültürünün bir parçası olarak giren klasik gitar, zaman içinde müzik eğitimi ve kültürüne belirgin katkılar sağlayan çalgılardan biri olarak kabul görmüştür. İlk olarak 1973-74 Eğitim-Öğretim Yılı'nda Gazi Eğitim Enstitüsü "Okul Çalgı Kümeleri" dersi kapsamında akademik sisteme kabul edilen klasik gitar eğitimi (Küçükosmanoğlu, 2014), 1977 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuari'nda Ana Çalgı, 1983-84 Eğitim-Öğretim Yılı'nda ise Prof. Dr. Yıldız Elmas öncülüğünde Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümü'nde Ana Dal ve Yan Dal Çalgı Eğitimi dersleri kapsamında bilimsel-akademik gelişimini sürdürmüştür (Tarman, 1996: 11). 1985 yılında Doç. Dr. Bekir Küçükay'ın girişimleriyle Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü'nde "Ana Çalgı Gitar" dersleri başlatılmış, ardından Prof. Dr. Ahmet Kanneçi'nin öncülüğünde Bilkent, Hacettepe ve Eskişehir Anadolu Üniversiteleri'nde klasik gitar eğitimi yürütülmeye başlanmıştır (Kanneçi, 2001: 24). Türkiye'de klasik gitar eğitiminin akademik eğitim sistemi içerisinde yer almasına yönelik tüm bu çalışmalar sonucunda çalgı büyük bir yaygınlık kazanmış, zamanla birçok konservatuar, müzik eğitimi bilim dalı ve güzel sanatlar fakültelerinin eğitim programlarında kendine bir yer elde etmiştir. Bu araştırmada, Türkiye'de klasik gitar eğitiminde akademi öncesi dönemini temsil etmesi açısından, Cumhuriyet'in ilk elli yılında yaşanan sürecin ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.2.Önem

Sahip olduğu repertuarla toplumun geniş bir kesimine hitap edebilme gücüne sahip ender çalgılardan biri olan klasik gitar, müzik kültürümüz içinde kendine özgü bir yere sahiptir. Genel, özengen ve mesleki müzik eğitiminin her aşamasında etkin bir biçimde kullanımının yanı sıra, ülkenin kültürel ve sanatsal değerlerini yansıtan bir çalgı olması bakımından da çok işlevli bir yapıya sahip olan klasik gitar üzerine yapılan araştırmaların sayısı, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de giderek artmaktadır. Yapılan bu çalışmanın, klasik gitar eğitiminde Cumhuriyet'in ilk elli yılı boyunca yaşanan süreci ortaya koyması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde ülkemizde yürütülen araştırmaların klasik gitar eğitiminin niteliği, klasik gitar eğitiminde kullanılan yöntemler ve çalgının genel müzik eğitiminde kullanımı konularına yoğunlaştığı, ancak çalgının ülkemizdeki tarihçesini inceleyen araştırmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın Türkiye'de klasik gitar eğitimi tarihi literatürüne katkı yapması bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir.

1.3.Sınırlılıklar

Araştırma Türkiye’de klasik gitar eğitiminde Cumhuriyet’in ilk elli yılında yaşanan süreçle, bu süreç doğrultusunda klasik gitar eğitime katkıda bulunan isimlerden Andrea Paleologos ve öğrencileri ile ve çalışma kapsamında ulaşılabilen verilerle sınırlıdır.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada, Türkiye’de klasik gitar eğitiminde Cumhuriyet’in ilk elli yılında yaşanan sürecin ortaya konulması amacıyla betimsel model kullanılmıştır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde literatür tarama yöntemi esas alınarak, öncelikle Türkiye’de klasik gitar eğitiminin başlangıç aşamaları ortaya konulmuş, ardından Cumhuriyet döneminde müzik alanında yaşanan atılımlar içinde klasik gitarın yeri incelenmiştir. Bu aşamada Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren klasik gitar eğitiminde yaşanan süreçler tespit edilerek, elde edilen bulgular ışığında klasik gitar eğitimine yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

3. BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak klasik gitarın ülkemiz müzik eğitim sisteminde yer alma sürecinin tarihsel kökenleri incelenmiş, ardından cumhuriyet döneminde müzik alanında yaşanan gelişmeler içinde klasik gitarın yeri ve klasik gitar eğitiminde yaşanan süreçlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Osmanlı İmparatorluğu’nda Klasik Gitar Eğitimi

1299-1922 yılları arasında hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu, çok uluslu büyük bir müzik kültürünü içinde barındırmıştır. Anadolu, Bizans, Trakya, Balkanlar, Orta Avrupa, Afrika, Ortadoğu ve Kafkasya coğrafyası ile yönetim ve komşuluk ilişkileri, Osmanlı müzik kültürünü sürekli canlı tutan ve geliştiren unsurlardan biri olmuştur. Ayrıca Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya gibi önde gelen Avrupa ülkeleri ile yüzyıllar süren ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkiler kendini müzik alanında da göstermiş, Osmanlı müzik kültürü Avrupa müzik kültürü ile dönem dönem belli bir etkileşim içine girmiştir. Bu etkileşim özellikle 18. Yüzyıl sonlarından itibaren belirgin bir nitelik kazanmıştır. Bu dönemde Padişah III. Selim (1761-1808)’in 1794 yılında Nizam-ı Cedid adı verilen yeni ordu birliklerinin eğitimi için sarayda kurduğu boru-trampet takımı, Osmanlıda çok sesli batı müziği eğitiminin başlangıcı için önemli aşamalardan biri olarak kabul edilir (Okyay, 2013: 24). Çok sesli müziğin saraya girmesinin ardından sarayda verilen müzik eğitiminde bazı Batı müziği çalgıları da kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalgılardan birinin de gitar olduğu

bilinmektedir. Aksoy (2003: 155) 1797 yılında haremdeki çalgı eğitiminin piyano ya da gitar eşliğinde verildiğini iletmektedir. Bu yıllarda gitar tüm Avrupa'da yaygın olarak kullanılan çalgılardan biriydi. Bu dönemde Fransa ve İtalya'da beş çift telli Barok gitar, İngiltere'de İngiliz gitarı, İspanya'da ise altı çift telli gitar oldukça yaygın iken 1780'lerin ortalarında ortaya çıkan altı tek telli Romantik gitar tüm bu ülkelerde yeni yeni tanınmaya başlıyordu. İşte Avrupa'da birkaç farklı gitar türünün kullanıldığı bu dönemde, Osmanlı sarayında kullanılan gitarın bu çalgılardan hangisi olduğu bilinmemektedir.

III. Selim'in yenilik hareketlerinin ardından, Padişah II. Mahmut'un 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı kapatarak yerine Batılı anlamda bir ordu kurmasıyla başlayan süreçte ise Osmanlı'da Batı müziği eğitimi daha ileri boyutlara taşınmıştır. 1831 yılında Mızıkacı Humayun (Saray Mızıkası) adı verilen orkestra kurulmuş, bu orkestra zamanla bir müzik okulu niteliği de kazanmıştır. Mızıkacının şefliğine atanan İtalyan besteci Giuseppe Donizetti (1788-1856) Avrupa'dan birçok çalgı ve müzisyenin gelmesine öncülük etmiş, böylece sarayda birçok batı çalgısının eğitimi verilmeye başlanmıştır (Say, 2000: 510). Bu dönemde Fasl-ı Cedid (Yeni Fasil) adı verilen fasıl gruplarında kanun, ud, lavta, darbuka, tanbur, ney ve darbuka gibi geleneksel Osmanlı çalgıları ile flüt, trombon, viyolonsel, mandolin ve gitar gibi Batı çalgıları bir arada kullanılmaya ve Türk müziğinin Batı armonisiyle sentezlendiği ilk örnekler verilmeye başlanmıştır (Gazimihal, 1955; Cemil, 2002; Osmanoğlu, 1966; Akt. Soydaş, 2007). Fasl-ı Cedid'in popülerlik kazandığı bu yıllarda, Osmanlı müziğinde gitarın bir eşlik çalgısı olarak kullanımı daha da yaygınlaşmıştır. Cemil (2002) 1896-1910 yılları arasında Fasl-ı Cedid'de görev alan ve sayısı otuzu aşan müzisyenler arasında Kitaracı Sabri ve Arif beylerin de bulunduğunu bildirmektedir (Akt. Soydaş, 2007: 61).

Avrupa'da Romantik gitar ve Torres gitarının hüküm sürdüğü bu yıllarda -19. Yüzyıl sonları ile 20. Yüzyıl başları- çok sesli müzik hareketleri İstanbul'da saray dışında da giderek gelişiyor, kendine daha geniş bir dinleyici kitlesi buluyordu. Ünlü (2004) Batı müziğine karşı artan ilginin sonucunda gitar, armonik ve keman gibi çalgıları da barındıran mandolin topluluklarının bir dönem oldukça popüler olduğunu bildirmektedir (Akt. Soydaş, 2007: 63). Günümüze ulaşan bilgiler ışığında, Osmanlı'nın bu son yıllarında gitarın çoğunlukla topluluk müziklerinde ya da şarkıcıların arkasında bir eşlik çalgısı olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Ancak bu yıllarda Osmanlı'da kullanılan gitarın tüm Avrupa'da yaygın olan Romantik gitar mı, yoksa özellikle İspanya'da büyük bir popülerliğe sahip olan Torres gitarı mı olduğu bilinmemektedir.

3.2. Cumhuriyet'in İlk Elli Yılında Klasik Gitar Eğitimi

Türkiye'de Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte birçok alanda olduğu gibi müzik eğitiminde de yeni oluşumlar gözlenmeye başlanmıştır. 1924 yılında Ankara'da kurulan Musiki Muallim Mektebi bu oluşumun çekirdeğini oluşturan kurumlardan biridir. İlk olarak yalnızca on iki öğrenciden oluşan küçük bir grupla eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan bu kurumun temel işlevi, ilk ve orta öğretimde görev alacak müzik öğretmenleri yetiştirmektir (Okyay, 2013: 45). Okulda eğitimi verilen çalgılar ise keman, piyano, flüt ve viyolonsel. Bu çalgılardan yalnızca biri zorunlu idi (Tarman, 2011: 87). Musiki Muallim Mektebi'nin programında klasik gitarın yer almadığı görülmektedir. Çünkü çok sesli Batı müziğinin oldukça kısıtlı bir çevrede kabul görüp tanındığı bu dönemde, klasik gitar henüz toplum ve müzik dünyası tarafından tanınan, sevilen ve yaygın bir biçimde kabul gören bir çalgı değildi. Nitekim bu yıllarda klasik gitar çoğunlukla İstanbul'daki kimi popüler müzik topluluklarında ya da müzikli eğlence yerlerinde, şarkılara eşlik etmekte kullanılan bir çalgı olarak karşımıza çıkmaktadır (Mazmanian, 1960). Oysa piyano ve keman gibi çalgılar, düzenlenen konserlerle klasik müzik dinleyicilerine sıklıkla hitap etmekteydi. Hatta bu dönemde devletin kısıtlı imkanlarıyla da olsa, yurt dışından birçok tanınmış piyanist ya da keman sanatçısı da konserler vermek üzere ülkemize davet ediliyordu. Dönemin ünlü Alman piyanisti Wilhelm Kempff (1895-1991) bu müzisyenlerin en önde gelenlerindedir. Sanatçının 1927 yılında Ankara Halkevi Binası'nda gerçekleştirdiği konser, müzik alanında gerçekleştirilen atılımları ifade etmesi açısından önemli kabul edilmektedir. Ünlü sanatçı bu konserin ardından Atatürk tarafından yemeğe davet edilerek, Türkiye'de gerçekleştirilecek müzik reformu ile ilgili tavsiyelerde bulunması da istenmiştir (Kodak ve Demirbatır, 2008). Cumhuriyetin bu ilk yıllarında, yurtdışından konser vermek üzere davet edilen müzisyenler arasında bir klasik gitar yorumcusunun bulunduğu ilişkin bir kayıt ise günümüze ulaşmamıştır.

Müzik alanındaki yeniliklerini sürdürebilmek amacıyla yetişmiş insan kaynağına büyük bir gereksinim duyan genç Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, bu gereksinimi karşılayabilmek amacıyla 1924 yılından itibaren yurtdışına öğrenci gönderme projesini hayata geçirmiştir. Bu kapsamda uzmanlar tarafından belirlenen birçok üstün yetenekli genç, daha ileri ve kapsamlı bir eğitim almak amacıyla Avrupa'nın belirli merkezlerine gönderilmiştir (Say, 2000). Gittikleri ülkelerde dünya standartlarında, çağdaş bir müzik eğitimi alan ve bu eğitimin ardından yurda dönerek yeni cumhuriyetin müzik alanındaki çalışmalarına güç katan bu müzisyenler arasında Ekrem Zeki Ün, Ulvi Cemal Erkin, Cezmi Rıfkı Erinç, Fuad Koray, Necil Kazım Akses, Hasan Ferit Alnar, Ahmet Adnan Saygun, Halil Bedii Yönetken en önde gelenlerdir. Bu isimler Almanya, Fransa, Avusturya ve Macaristan gibi dünyanın

sayılı müzik merkezlerinde piyano, keman, bestecilik ve müzik bilimi alanlarındaki eğitimlerinin ardından, edindikleri bilgi ve tecrübeyi öğretmenlik ve konserler yoluyla toplumla paylaşma yolunda yoğun bir çaba içine girdiler (Tunçdemir, 2007).

Üstün yetenekli bu sanatçıların 1928'lerin başlarından itibaren yurda dönmeleriyle, Türkiye'deki çok sesli Batı müziği konserlerinin sayısı giderek arttı. 1930'lu yıllara gelindiğinde de müzik alanında yürütülen atılımlara aynı kararlılıkla devam edildiği görülmektedir. Yurt dışına gönderilen üstün yetenekli genç bestecilerden biri olan Ahmet Adnan Saygun tarafından bestelenen ilk Türk operasının temsili bu atılımların ilklerinden sayılabilir (Say, 2000: 522). Bu yıllarda yurda dönen genç müzisyenlerin çalışmaları her ne kadar devam etse de, yurt dışından önemli yorumcular gelmeye de devam ediyordu. Bu ünlü yorumcular arasında keman sanatçılarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Tebiş (2002) 1930'lu yıllarda ülkemizi ziyaret eden ve keman eğitimciliği alanında hizmetler veren isimler arasında Eva Franke Klein, Bernhard Klein, Weis Peter ve Lico Amar'ı saymaktadır. Tebiş (2002) bu sanatçılardan Macar Lico Amar'ın 1957 yılına değin ülkemizde kaldığını ve yetiştirdiği öğrencilerle keman eğitimi alanında önemli bir rol oynadığını iletmektedir. Aynı yıllarda piyano eğitiminde ise daha çok Türk eğitimcilerin ön planda olduğu görülür. Bu dönemde Cemal Reşit Rey (1904-1985) ve Ferdi Ştatzer (1906-1974) İstanbul Belediye Konservatuarı'nda, Ferhunde Erkin (1909-2007) ve Mithat Fenmen (1916-1982) ise Ankara Devlet Konservatuarı'nda piyano eğitiminin öncü isimleri arasında sayılabilir (Kodak ve Demirbatır, 2008). Keman ve piyano gibi batı çalgılarının eğitiminde büyük ilerlemelerin kaydedildiği 1930'lu yıllarda klasik gitar eğitimi henüz konservatuar programlarında yer almadığı gibi, ülkemize konser vermek amacıyla gelen yabancı müzisyenler arasında bir klasik gitar yorumcusunun bulunduğu ilişkin bir kayıt da günümüze ulaşmamıştır. Bu durumun, klasik gitarın toplum tarafından henüz yeterince tanınmaması ve belli bir ilgiye sahip olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Türkiye'de klasik gitar eğitiminin akademi öncesi dönemi olarak adlandırılabilen 1923-1973 yılları arasında, çalgının yaygınlaşmasında kurumsal ve akademik çalışmalardan çok bireysel çabaların öne çıktığı görülür. İletişim araçlarının oldukça kısıtlı olduğu bu yıllarda klasik gitar yorumculuğu ve öğretmenliğinde Andrea Paleologos (1911-1997), Ziya Aydın (1905-1982), Can Aybars (1917-1999) ve Mazhar Reşit Ertüzün (1917-2010) öne çıkan isimler olmuşlardır (Kanneci, 2001: 18-19). Ortak özelliklerinin Cumhuriyet öncesi doğumlu olmaları olan bu dört öncü gitarist, düzenledikleri konserler, yazdıkları eserler ve yetiştirdikleri öğrencilerle ilk kuşak klasik gitarist ve eğitimciler olarak belli düzeyde bir

birikimin oluşmasında büyük pay sahibi olmuşlardır. Klasik gitar eğitiminin henüz akademilerde yer almadığı bu yıllarda, çalgıya ait bilgilerini tamamen kendi çabalarıyla geliştiren bu gitaristlerin oluşturduğu birikimin sonucunda ise çoğunlukla kendi öğrencilerinden oluşan yeni bir kuşak sahneye çıkmıştır. Türkiye’de klasik gitar eğitiminin gelişiminde ikinci bir kuşak olarak adlandırılabilir olan bu gitaristler arasında Misak Toros (1940-2010), Raffi Arslanyan (d. 1944-) ve Savaş Çekirge (1944-1998) en önde gelenlerdir (Kanneci, 2001). Türkiye’de klasik gitar eğitimi bu ikinci kuşağın çalışmaları sonucunda giderek yaygınlaşmış, bu kuşak özellikle Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyükşehirlerde düzenledikleri konserler ve yetiştirdikleri öğrencilerle klasik gitarın popüler bir çalgı olarak tanınmasında büyük bir katkı sağlamıştır. Nitekim Elmas (1986) da bu isimlerin Türkiye’de gitar konserleri verdiklerini ve çalgının tanıtılmasına ön ayak olduklarını iletmiştir. Bu kuşağın ortaya koyduğu birikimin sonucunda ise 1950’li yıllarda doğan ve üçüncü bir kuşak olarak nitelenebilecek isimlerin çabaları ile klasik gitar akademik sistemdeki yerini almış, müzik öğretmenliği bölümlerinin ardından konservatuvarlar ve güzel sanatlar fakültelerinin programlarında da klasik gitar eğitime yer vermeye başlanmıştır.

3.2.1. Andrea Paleologos (1911-1997)

Klasik gitar eğitiminde Cumhuriyet döneminin ilk isimlerinden biri Andrea Paleologos’dur. Müzisyen bir ailenin çocuğu olarak İstanbul’da dünyaya gelen Paleologos ilk müzik eğitimini babasından alır. Henüz yedi yaşında iken mandolin derslerine başlayan küçük Andrea bundan iki yıl sonra da keman eğitimine başlar (Mazmanian, 1960). İlerleyen yıllarda babasının yönettiği kimi orkestralarda solo mandolinci olarak sahne almaya başlayan Paleologos, o dönemde hayalinde kemana dair bir gelecek olduğunu, ancak bir gün bir arkadaşının evinde bir klasik gitar plağı dinlediğinde geleceğine ilişkin tüm planlarının tamamen değiştiğini söylemektedir (Akt. Mazmanian, 1960). Aslında klasik gitarı babasının öğrettiği kadar ve orkestrada gerekli birtakım eşlikleri yapabilecek düzeyde çalabildiğini, ancak bu çalgıyla klasik eserlerin seslendirilebildiğini daha önce hiç duymadığını ifade etmiştir. Çalgının tınısının büyüüne kapılan Paleologos geleceğine ilişkin yeni bir karar verir ve bundan böyle kemana bir kenara bırakarak kendini klasik gitar çalışmaya adar. Kendi ifadesine göre günde en az beş saatini ayırarak, önce F. Carulli ve M. Carcassi, ardından D. Aguado, F. Sor, N. Coste, H. Albert ve F. Tarrega’nın metotlarını ve etütlerini çalışmaya başlar (Mazmanian, 1960). Tüm bu isimler arasında Tarrega’nın kullandığı tekniğin kendisi

için en doğrusu olduğuna karar vererek bu tekniği benimser ve 1934 yılından itibaren İstanbul ve Atina’da konserler vermeye başlar (Toros, 2004).

Aynı yıllarda klasik gitar dersleri de vermeye başlayan Paleologos, cumhuriyet döneminin bilinen ilk gitar eğitimcisi olarak kabul edilir (Elmas, 1986). Yetiştirdiği öğrencilerden bazıları Türkiye’de klasik gitar müziğinin gelişiminde rol oynamış önemli isimlerdir. Bunlar arasında İtalya doğumlu olup, İstanbul’da kendisinden dersler alan ve ilerleyen yıllarda Arjantin’e yerleşen usta gitarist Mario Parodi (1917-?), ilk Türkçe gitar metodunun yazarı Ziya Aydıntan (1905-1982), Mazhar Reşit Ertüzün (1917-2010), Can Aybars (1917-1999), Sava Palasis (?), günümüz ud virtüözlerinden Prof. Mutlu Torun, uluslararası alanda tanınan ilk gitaristlerimizden Savaş Çekirge (1944-1998), **Misak Toros (1940-2010)** ve Raffi Aslanyan (d. 1944) sayılabilir (Toros, 2004).

Paleologos 1930’lu yıllarda başladığı konser hayatını 1964 yılında Atina’ya taşınana değin sürdürmüştür. Yalnız kendisi değil, yetiştirdiği üstün yetenekli öğrenciler de klasik gitarı konserler yoluyla topluma tanıtmışlardır. Hatta bu konserlerin kimi zaman “İstanbul’da Gitar” başlığıyla dış basında da yer aldığı görülmektedir. Bu haberlerden birinde Paleogos’un üç genç öğrencisi Misak Toros, Panayot Deveci ve Savva Palasis’in 12 Ocak 1962 günü İstanbul’da bir konser verdikleri görülmektedir. Konserde genç gitaristlerin seslendirdikleri programlar şöyledir:

Misak Toros: Etude and Minuet (F. Sor), Granadina ve Soleares (J. Azpiazu).

Panayot Deveci: Gigue (S.L.Weiss), Fantasia Originale (Vinas), Dance Espagnole No: 5 (Granados), Asturias ve Rumeros de la Caleta (Albeniz), Capriccio Espagnole (Sinopoli).

Savva Palasis: Sonata (M. Giuliani), Rondo ve Mozart Variations (F. Sor), Recuerdos de la Alhambra ve Caprice Arabe (F. Tarrega), Cancion Triste (Calleja), Habanera (Sainz de la Maza), Gran Jota (F. Tarrega) (Guitar News, 1962).

1 Mart 1963 günü yine İstanbul’da verilen bir başka konserde ise yine Paleologos’un öğrencilerinden Panayot Deveci ve Savva Palasis sahne almışlardır. Konserde seslendirilen program şöyledir:

Panayot Deveci: Etude (Rubira), Fantasia Originale (Vinas), Asturias ve Rumeros de la Caleta (Albeniz), Recuerdos de la Alhambra (F. Tarrega), Gigue (Weiss), Granadina (Medina).

Savva Palasis: Prelude-Courante-Bourree (J. S. Bach), Theme Varie (F. Sor), Fantasia Pathetique (Dominici), Granada (Albeniz), Dance Espagnole No: 5 (Granados), Caprice Arabe (F. Tarrega), Habanera (Sainz de la Maza), Gran Jota (Tarrega) (Guitar News, 1963).

Paleologos'un uyguladığı klasik gitar eğitiminin özengen çalgı eğitimi kapsamında olmasına karşın, öğrencilerinin seslendirdikleri eserler incelendiğinde içeriğinin oldukça profesyonel olduğu görülmektedir. Bu durum, Paleologos'un klasik gitar eğitiminde dünyadaki gelişmeleri ne denli yakından takip ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Paleologos'un Türkiye'de klasik gitar eğitimine katkıları yalnızca öğrenci yetiştirmekle sınırlı kalmamış, çalgı için birçok etüt yazmış ve düzenlemeler de yapmıştır. Düzenlemelerinden bazıları Musikverlag V.Hladky: Wien yayınevi tarafından yayımlanmıştır (Toros, 2004). Türkçe dışında Fransızca, İspanyolca ve Yunanca da bilen, oldukça kültürlü ve entelektüel bir gitarist olan Paleologos (Mazmanian, 1960), genç Türkiye Cumhuriyeti'nde çoğunlukla toplumun alt tabakalarında tanınan ve şarkılara eşlik etmekte kullanılan bir çalgı olarak bilinen klasik gitarı, sanatsal değere sahip bir konser çalgısı olarak tanıtan ilk isim olmuştur.

3.2.2. Ziya Aydınant (1905-1982)

Cumhuriyet'in ilk elli yılında klasik gitar eğitimine önemli katkılarda bulunmuş olan bir diğer isim de Ziya Aydınant'dır. 1905'de Van'da doğan Aydınant müzik öğrenimine küçük yaşlarda İlya İrinopules isimli bir müzisyen ile başlamıştır (Say, 1992: 128). Cumhuriyet döneminin büyük müzik eğitimi hamlelerinden biri olarak 1924 yılında Ankara'da kurulan Musıki Muallim Mektebi'nin ilk öğrencilerinden ve ilk mezunlarından biri olan Aydınant'ın dönem arkadaşları arasında Faik Canselen, Ferit Hilmi Atrek ve Sabahattin Kalender gibi genç cumhuriyetin önde gelen besteci ve müzik eğitimcileri de bulunuyordu (Okyay, 2013: 47). Aydınant Musıki Muallim Mektebi'nde keman, viyola ve mandolin eğitimi almış ve bir müzik öğretmeni olarak ilk görev yeri Trabzon olmuştur. Bu kentte birkaç yıl süren görevinin ardından 1930'lu yıllarda İstanbul'a atanan Aydınant, bu yıllarda klasik gitar ile tanışmıştır. İstanbul'da bulunduğu dönemde Andrea Paleologos ismini duyan Aydınant, bu usta öğretmenden klasik gitar dersleri alma imkanı bulmuştur (Elmas, 1986). İlerleyen yıllarda Ankara'ya yerleşen ve müzik öğretmenliğinin yanı sıra klasik gitar dersleri vermeye de başlayan Aydınant, çalgının başkentte tanınmasında emeği geçen isimlerin en önde gelenlerinden biri olmuştur. Nitekim Yöndem (1998) de Aydınant'ın, yürüttüğü sistemli çalışmalarla klasik gitarın yaygınlaşmasındaki önemini vurgulamaktadır.

Ziya Aydınan Türkiye’de klasik gitar alanındaki birçok ilki gerçekleştiren öncü gitarist ve müzik eğitimcilerinden biri olmuştur. Ankara’da bulunduğu 1950’li yıllardan itibaren birçok öğrenci yetiştirmiş, ayrıca Türkiye’nin bilinen ilk gitar orkestrasını kurmuştur (Kanneci, 2001: 20). Aydınan’ın gitar orkestrası birçok konser vermiştir. Hatta bu konserler kimi zaman dış basında da ses getirmiştir. Örneğin orkestranın 1966 yılının Mayıs ayında Ankara’da verdiği bir konser, İngiltere’de yayımlanan Guitar News dergisine haber olmuştur. Habere göre Aydınan’ın kırkın üzerinde öğrencisinden oluşan orkestrası H. Marschner, J. Brahms, D. Fortea, F. Sor, M. Carcassi, F. Tarrega, J. de Valencia ve Pergolesi’nin eserlerini seslendirmiştir (Guitar News, 1966).

Aydınan’ın Ankara’da yürüttüğü çalışmalar klasik gitarın genel müzik eğitimde kullanımının yolunu açmasının yanı sıra özengen klasik gitar eğitiminin yaygınlaşmasını da sağlamıştır. Aydınan bu yönüyle öncü bir eğitimci olarak tarihteki yerini almıştır. Bir Cumhuriyet müzik eğitimcisi olan Aydınan ilk Türkçe klasik gitar metodunun da yazarıdır. Usta gitarist iki ciltten oluşan “Gitar Metodu I” ve “Gitar Metodu II” adlı eserlerinde, klasik gitar eğitimini müzik eğitiminin temel ilkeleri olan çevreden evrene, basitten karmaşığa ve bilinenden bilinmeyene ilkeleriyle buluşturarak, bu alanda yaşanan büyük bir boşluğu doldurmuştur. Nitekim Uluocak (2003), Erim (2005), Özdek (2006) ve Küçükosmanoğlu (2011) tarafından yapılan araştırmalarda da, Ziya Aydınan gitar metotlarının günümüz klasik gitar eğitiminde halen en sık başvurulan kaynaklar arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aydınan klasik gitar öğrencilerinin teorik bilgilerinin daha da güçlenmesi amacıyla gitar uygulamalı bir armoni kitabı da yazmıştır. Tarihteki örnekleri oldukça sınırlı sayıda olan “Klasik Armoni (Gitar Uygulamalı)” başlıklı bu kitap, klasik gitarın ne denli güçlü bir armoni çalgısı olduğunu ve bu çalgı üzerinde armoni öğreniminin ne denli başarılı bir biçimde uygulanabileceğini kanıtlayan güçlü bir örnek olarak günümüze ulaşmıştır. Aydınan’ın tüm bu eserlerinden başka “Gitar Albümü”, “Çok Kolay Eşlikli Okul Şarkıları”, “Gitar Eşlikli Melodiler”, “Keman-Flüt-Mandolin İçin Kolay Gitar Eşlikli Sevilen Melodiler” adlı kitapları ve birçok eğitim şarkısı ve klasik gitar düzenlemesi de bulunmaktadır. Usta eğitimcinin okul şarkıları halen günümüz müzik eğitimi dağarının başköşesinde yer almaktadır. Tüm bu eserler Aydınan’ın ne denli verimli bir besteci ve klasik gitar eğitimcisi olduğunun kanıtları olarak değerini korumaktadır.

3.2.3. Can Aybars (1917-1999)

Türkiye’de Cumhuriyet döneminin ilk elli yılında klasik gitar eğitiminin gelişiminde söz sahibi olan isimlerden biri de **Can Aybars’tır**. Rusya’nın Tataristan Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Saratof kentinde doğup, ailesiyle birlikte çok küçük yaşlarda İstanbul’a göç eden Can Aybars ilköğretimini Ankara’da tamamlamıştır. Orta ve lise eğitimi için yeniden İstanbul’a dönen Aybars Darüşşafaka’ya kabul edilmiş, ilk klasik gitar bilgilerini de bu yıllarda edinmiştir. Gitarı aile ortamından zaten tanıdığını ifade eden Aybars, ağabeyinin Rus akordu adı verilen farklı bir akort sistemi kullanarak popüler Rus şarkıları ve dansları çaldığını, kendisinin de küçük yaşına rağmen kimi zaman evdeki bu gitarla oynadığını ve bu tecrübesinin klasik gitar tekniği için bir ön bilgi teşkil ettiğini belirtmiştir. Aybars Darüşşafaka yıllarında elbiselerini satarak satın aldığı eski bir gitarla ilk klasik gitar çalışmalarına başladığını ve kısa bir süre içinde dönemin tangoları, dans parçaları ve şarkılarına eşlik konusunda belirli bir seviyeye eriştiğini belirtmektedir (Aybars, 2001).

Lise öğreniminin ardından üniversite eğitimi için geldiği Ankara’da da klasik gitar çalışmalarına devam eden Aybars, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ndeki (Mülkiye) öğrencilik yıllarında gitarının daima yanında olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de çok sesli müziğin yeni yeni kurumsallaşmaya başladığı 1930’lu yıllarda Can Aybars, Ankara Devlet Konservatuvarı ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası gibi büyük müzik kurumlarının kuruluşlarına ve gelişimlerine de yakından tanıklık etmiştir (Aybars, 2001). Üniversite eğitiminin ardından bir müfettiş olarak devlet hizmetinde görev yaptığı yıllarda da klasik gitar çalışmalarını hiçbir zaman bırakmayan Aybars’ın çalışmaları iki ana bölümde değerlendirilebilir. İlki klasik gitar eğitimciliği, ikincisi ise Türk müziği eserlerinden klasik için yaptığı düzenlemeler. Türk müziği ezgilerinin klasik gitara düzenlenerek çok seslendirilmesi gerektiği düşüncesine inanan Aybars, aralarında İstiklal Marşı, Rumeli’nin Dağları ve kimi klasik Türk müziği eserlerinin de bulunduğu birçok parçanın düzenlemesini yapmış ancak bu düzenlemeler yayımlanmamıştır. Cumhuriyet’in ilk elli yılında klasik gitar eğitiminin öncü isimlerinden biri olan Aybars, tıpkı Ziya Aydıntan gibi Ankara’nın tanınan klasik gitar eğitimcilerinden biri olmuştur. Nitekim Kanneçi (2001: 20), Aybars ve Aydıntan’ın Ankara’daki çalışmalarının birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Aybars’ın yetiştirdiği birçok öğrenciden İrkin Aktüze, Atilla Argın, Nejat Başar ve Alpkağan Taçoy gibi isimler en önde gelenlerdir (Kanneçi, 2001: 20). Bu öğrencilerden İrkin Aktüze 1 Ekim 1954 tarihinde İtalya’da düzenlenen Uluslararası

Cremona Gitar Yarışması'nda aldığı birincilik ödülüyle, uluslararası alanda yorumculuk ödülü alan ilk Türk gitarist olarak adını tarihe yazdırmıştır (Kanneci, 2001: 20).

Aybars klasik gitarın çoksesli ve taşınabilir bir çalgı olmasının Türk müzik eğitim sistemi için bulunmaz bir fırsat olduğunu ve sistemin bu fırsattan mümkün olduğunca yararlanması gerektiğini savunmuştur (Aybars, 2001). Bir müzik öğretmenin uzak ve zor coğrafyalara piyano götürmesinin mümkün olmadığını, ancak klasik gitarı yanında rahatlıkla taşıyabileceğini ve şarkı öğretiminde hem ritm çalarak, hem de armoniyi duyurarak etkili bir eşlik yapabileceğini savunmuştur. Ona göre klasik gitar, öğrencilerin işitme becerilerinde de etkin bir fayda sağlayacaktır. Aybars bu fikirleri temel alarak çalgının akademik anlamda eğitiminin verilmesi gerektiğine olan inancıyla, konservatuar programında yer alması yönünde kimi girişimlerde bulunmuşsa da, bunların sonuçsuz kaldığını bildirmektedir (Aybars, 2001).

Aybars klasik gitarın yalnız müzik eğitiminde kullanımı yönünde değil, yüksek sanatsal kapasiteye sahip ciddi bir konser çalgısı olarak tanınması yönünde de büyük çabalar içinde olmuştur. Bu doğrultuda yurt dışından birçok gitaristle dostluklar kurmuş ve bu isimlerin ülkemizde konserler vermelerine ön ayak olmuştur. Bu yönüyle Aybars'ın klasik gitarın kültürel ve sanatsal değerinin toplum tarafından tanınmasına öncülük eden isimlerden biri olduğu söylenebilir. Aybars'ın dostluk kurduğu yorumcuların en başında Alman gitarist Sigfried Behrend (1933-1990) gelmektedir. Kanneci (2001: 22) Behrend'in ülkemizi birçok kez ziyaret ettiğini ve Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Bursa, Antalya ve Samsun gibi birçok kentte konserler verdiğini, hatta ülkemize karşı güçlü bir bağlılık hisseden sanatçının ilerleyen yıllarda Türk vatandaşlığına geçmek için çabalarda bulunsa da, bu çabanın sonuçsuz kaldığını iletmektedir. Behrend'in ülkemizde verdiği konserlerden bazılarının programları günümüze ulaşmıştır. Örneğin sanatçı, Can Aybars'ın da katkıları ile 12 Mart 1958 günü Ankara Milli Kütüphane'de verdiği bir konserde Chaconne (J.S.Bach), Haydn, Paganini Sonata Op.25, Villa Lobos, Ravel, Falla, Albeniz'in eserlerinin yanı sıra bir Türk besteci olan Yüksel Koptagel tarafından kendisine ithafen bestelenen Fosil Süiti'ni de seslendirmiştir. Konseri üç yüz kişi izlemiştir. Sanatçı 15 Mart günü ise Ankara Radyosu'nda bir programa konuk olarak katılmış, CSO sanatçılarından bir grup ile birlikte radyoda J. Haydn'ın "Gitar-Keman-Viyola ve Viyolonsel için Re majör Kuartet" adlı eserinin bir plak kaydını gerçekleştirmiştir. Sanatçı Ankara'da bulunduğu günler içinde kimi klasik gitar sevenlerle ev toplantılarında da bir araya gelerek, çalışmalarda ve sohbetlerde bulunmuş ve buradan iki günlük bir konser programı için İstanbul'a gitmiştir (Guitar News, 1958). Bu, Behrend'in

üçüncü Türkiye turnesi idi ve ünlü sanatçı daha sonraki yıllarda da ülkemizi sık sık ziyaret etmiştir.

Yine dönemin ünlü gitarist ve lavtacılardan, İsviçre’de Basel Müzik Akademisi’nde dersler vermekte olan Konrad Ragossnig 1965 yılının Mart ayında İstanbul, İzmir ve Ankara’da Viyana Filarmoni Orkestrası’nın flüt sanatçılarından Werner Tripp ile birlikte düo konserler gerçekleştirmiştir. İkisinin Ankara konserinde Can Aybars’ın da katkıları bulunmakta idi (Guitar News, 1966). Aybars’ın dostluk kurduğu Avrupalı gitaristlerden biri de dönemin ünlü yorumcularından ve aynı zamanda Viyana Ulusal Müzik Akademisi’nin gitar eğitimcilerinden Avusturyalı Karl Scheit (1909-1993) idi. Scheit da ülkemizi sık sık ziyaret etmiş, çeşitli kentlerde birçok konser vermiştir. Bunlardan biri İstanbul’da iki, İzmir’de bir ve Ankara’da iki konserden oluşan bir turne idi ve sanatçı Ankara Radyosu’nun bir programına da konuk olmuştu. Scheit’in turne kapsamındaki İzmir konseri ise bu kentteki ilk klasik gitar konseri olarak kayıtlara geçmiştir (Guitar news, 1963).

Aybars tüm bu çalışmalarının yanı sıra tamamen kendi çabaları sonucunda oldukça büyük bir klasik gitar nota arşivi oluşturmuş, bu arşiv sayesinde birçok klasik gitar eserinin ülkemize girmesine ve tanınmasına katkıda bulunmuştur.

3.2.4. Mazhar Reşit Ertüzün (1917-2010)

Cumhuriyet’in ilk elli yılında klasik gitar eğitiminin gelişim sürecinde adı geçen bir başka isim de Mazhar Reşit Ertüzün’dür. Cumhuriyet’in ilk yıllarında henüz çocuk yaşlarında iken Ankara Palas’ta arkadaşı Süha Bey ile Atatürk’ün karşısında bir Çaykovski parçasını kemanla yorumlayan Ertüzün, ilerleyen yıllarda çalışmalarını klasik gitar üzerine yoğunlaştırmıştır (Ergir, t.y.). İstanbul’da bulunduğu dönemde Andrea Paleologos’tan klasik gitar dersleri alma şansını elde eden Ertüzün, bu ekolün bir öğrencisi olarak Tarrega tekniğini kullanmıştır. Yükseköğrenimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde (Mülkiye) tamamlayan Ertüzün’ün ismi, uzun yıllar kaymakam olarak görev yaptığı Erdek ilçesinin tarihi, kültürel ve arkeolojik birikiminin ortaya çıkarılması ve tanıtılmasına yaptığı büyük katkılardan dolayı bu ilçeye birlikte anılmış, ilçenin tarihi ve arkeolojisi üzerine birçok kitap yazmıştır. Tüm bu yoğun iş hayatı süresince gençlik yıllarında tanıştığı klasik gitarını ömrü boyunca hiçbir zaman yanından ayırmayan Ertüzün, fırsat bulduğu dönemlerde birçok öğrenci yetiştirmiştir (Ergir, t.y.). Ertüzün’ün yetiştirdiği öğrenciler arasında Türkiye’de klasik gitar

eğitiminin gelişiminde ikinci kuşağın önemli isimlerinden Savaş Çekirge de bulunmaktadır (Kanneci, 2001: 22).

3.2.5. Misak Toros (1940-2010)

Türkiye’de klasik gitar eğitiminde ikinci bir kuşağı temsil eden isimlerin en önde gelenlerinden biri olan Misak Toros 1940 yılında İstanbul’da doğmuştur. Klasik gitar çalışmalarına Andrea Paleologos ile başlayan Toros, usta eğitmenin gözetimindeki bu eğitimini 1958-1964 yılları arasında sürdürmüştür. 1964-1975 yılları arasında ise Jiray Aslan’dan müzik teorisi dersleri almış ve yorumculuk alanında ilerlemek amacıyla yurtdışına çıkarak, 1969 yılında Münih’te dönemin ünlü Uruguaylı gitaristi Oscar Caceres (d.1928) ile çalışmıştır. Toros 1980-1981 yıllarında ise gitarist-müzikolog David Grimes ile Barok müzik üzerine çalışmalar yapmıştır (Kanneci, 2001: 22). İlerleyen yıllarda klasik gitar yorumculuğunun yanı sıra bestecilik alanında da yoğunlaşma kararı alan Toros, klasik gitar için eserler yazmaya başlamıştır (Kanneci, 2001: 22). Bu eserler arasında “Ninni ve Dans” (1972), “Küçük Anadolu Süiti” (1974), “Caprice” (1975), “Süit” (1976), “Gitar ve Piyano için Düo” (1977), “Hasat” (1992), “Esintiler” (1997), “Savaş’a Ağıt” (1998), “Sonat” (1999), “Alirio Diaz 50” (2000) ve “10 Etüd” (2000) önemli bir yer tutmaktadır. Bu eserlerinden birçoğu yayımlanmamıştır. Toros’un klasik gitar dışında piyano ve viyolonsel için de birçok eseri bulunmaktadır. Toros da tıpkı Aydınlan’ın yıllar önce yaptığı gibi klasik gitar uygulamalı bir armoni kitabı yazmış, “Gitar İle Armoni” adlı bu eser günümüz klasik gitar eğitiminde sıklıkla kullanılan kaynaklar arasındaki yerini almıştır. Aynı zamanda bir tiyatro oyuncusu da olan Toros, tüm çalışmalarının yanı sıra gitar eğitimciliğine de her zaman devam etmiş, birçok öğrenci yetiştirmiştir.

3.2.6. Raffi Arslanyan (d. 1944)

Türkiye’de klasik gitar eğitiminin öncü ismi Paleologos’un önde gelen öğrencilerinden ve ikinci kuşağın önemli temsilcilerinden biri de Raffi Arslanyan’dır. 1944 yılında İstanbul’da doğan Arslanyan radyoda Alexandre Zamboğlu’nun gitar programlarını dinleyerek klasik gitara ilgi duymuştur (Adalılar Müzesi, t.y.). Bu ilgiyi daha ileri bir noktaya taşımak isteyen Arslanyan, dostu Misak Toros’un yardımlarıyla Türkiye’nin ilk klasik gitar eğitmenlerinden Paleologos’dan klasik gitar dersleri alma şansını elde etmiştir (Biol ve Biol, t.y.). 1959 yılında başlayan bu eğitim, Paleologos’un İstanbul’dan ayrıldığı tarih olan 1964 yılına değin sürmüştür. Çalgıda üstün bir yeteneğe sahip olduğunu ispatlayarak oldukça hızlı

bir biçimde ilerleme kaydeden Arslanyan, kısa sürede usta bir yorumcu ve başarılı bir klasik gitar eğitimcisi olarak tanınmıştır. Klasik gitar eğitiminin henüz konservatuarlarda yer almadığı 1967-1968 yıllarında, kendisine konservatuarda eğitim başlatması yönünde bir teklif götürülmesine karşın, öğrencilerinin çokluğu nedeniyle bu teklifi geri çevirmek zorunda kalmıştır (Adalılar Müzesi, t.y.). Arslanyan klasik gitarın ülkemizde daha geniş kesimler arasında yaygınlaşmasında öncü isimlerden biri olmuştur. Klasik gitarın henüz toplum tarafından çok da fazla tanınmadığı 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren İstanbul'da solo gitar resitalleri gerçekleştirerek ve kimi müzik mekanlarında klasik gitar eserleri seslendirerek, çalgının tanınmasında büyük bir rol oynamıştır (Adalılar Müzesi, t.y.). Arslanyan yorumculuktaki ustalığının yanı sıra gençlik yıllarından itibaren klasik gitar eğitimi alanında da isim yapmış, birçok öğrenci yetiştirmiştir. Bu öğrenciler arasında Erdem Sökmen ve Erdinç Şenyaylar gibi günümüzün tanınmış birçok klasik gitar yorumcusu da bulunmaktadır.

3.2.7. Savaş Çekirge (1944-1998)

Türkiye'de klasik gitar eğitiminde Cumhuriyet'in ilk elli yılının ikinci kuşağını temsil eden isimlerden biri de Savaş Çekirge'dir. Kayseri'de doğan ve lise yıllarında Ankara'ya gelen Savaş Çekirge, klasik gitarla bu kentte tanıştı. Ailesinin izin vermemesinden dolayı klasik gitar eğitimine başlamakta geç kalan Çekirge, o yıllarda Ankara'da bulunan ve Paleologos'un öğrencilerinden biri olan Reşit Ertüzün'den dersler aldı (Rıfat, 1999). Üniversite eğitimi için 1960'ların başlarında İstanbul'a giden Çekirge, İTÜ İnşaat Mühendisliği'nde süren eğitimi sırasında Paleologos'dan dersler alma şansını elde etti. Ancak bu dersler Paleologos'un 1964 yılında Atina'ya göç etme kararı almasıyla yarım kaldı. Bunun üzerine yine Paleologos'un öğrencilerinden Misak Toros ve Mutlu Torun ile tanışarak klasik gitar bilgisini geliştiren Çekirge, üniversite eğitiminin ardından mühendislik alanında çalışmaya başlasa da, gitar çalışmalarına hiçbir zaman ara vermedi. 1980'lerden itibaren klasik gitar eğitimciliğine yönelen Çekirge kimi kurumlarda klasik gitar dersleri verdi, İTÜ Vakfı'nda klasik gitar kurslarını başlattı. Vakıf bünyesinde birçok öğrenci yetiştirdi. Çekirge klasik gitar için birçok düzenleme ve transkripsiyon yapmış, ancak bunlar yayımlanmamıştır. Çekirge'nin besteci İlhan Baran'ın klavsen için yazdığı "On Çocuk Parçası"nın klasik gitar transkripsiyonu, Fransa'da bir CD'ye kaydedildi (Rıfat, 1999). Bu gelişmenin, Türk gitaristlerinin yurt dışında tanınması açısından önemli bir adım olduğu düşünülebilir. Usta gitarist klasik gitar öğrencilerine daha da faydalı olabilmek amacıyla klasik gitar eserleri

yayımlamak üzere İstanbul'da La Tucura isimli bir nota yayınevi kurdu. Bu yayınevinde birçok çalışmaya imza atan Çekirge, 1992 yılında Arjantinli gitarist ve besteci J. Cardoso'nun "Suite de Los Mitai" adlı eserinin de ilk basımını gerçekleştirdi. Yaşadığı dönemde ülkemizin önde gelen klasik gitar eğitimcileri arasında kabul edilen Çekirge, birçok ulusal ve uluslararası klasik gitar yarışmasında da jüri üyesi olarak yer almıştır. 1984'te İstanbul'da düzenlenen 1. Ulusal Gitar Yarışması, 1994'te Polonya ve 1996'da Arjantin'deki kimi yarışmalar ile 1996'da Ankara'da düzenlenen Antonio Lauro Ulusal Gitar Yarışması bunlardan bazılarıdır (Rıfat, 1999). Çekirge'nin yayımlanmış üç klasik gitar parçası vardır

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada ülkemizde gitarın müzik eğitiminde kullanımına ilişkin ulaşılabilen en eski bilgilerin 1789-1807 yılları arasında tahtta bulunan Padişah III. Selim dönemine ait olduğu, bu dönemde sarayda yürütülen müzik eğitiminde piyanonun yanı sıra gitarın da kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. 1830'lu yıllarda ise Fasl-ı Cedid (Yeni Fasil) adı verilen, geleneksel Osmanlı çalgıları ile Batı çalgılarının bir arada kullanıldığı orkestrada, gitarın bir eşlik çalgısı olarak yer almaya başladığı ve bu yıllarda Batı müziğine olan ilginin artması sonucunda gitarın kullanımının da giderek yaygınlaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise klasik gitarın özellikle İstanbul'da bir eşlik çalgısı olarak kullanıldığı görülmüştür. Nitekim Mazmanian (1960: 19) çocukluk ve gençlik dönemlerinde gitarın popüler bir çalgı olduğunu, İstanbul'da gitarın bir eşlik çalgısı olarak daima kullanıldığını vurgulamış ve dönemin Rum evlerinin çoğunun duvarlarında bir gitarın mutlaka asılı bulunduğunu iletmiştir.

Cumhuriyet'in ilanının ardından müzik alanında yapılan atılımlar incelendiğinde ise klasik gitar eğitiminin Musiki Muallim Mektebi ya da Ankara Devlet Konservatuvarı'nın programlarında yer almayı, özengen eğitim kapsamında yürütüldüğü görülmüştür. Araştırma sonucunda ülkemizde ilk klasik gitar konserlerinin 1930'lu yıllarda İstanbul'da yaşamakta olan Paleologos tarafından gerçekleştirildiği, Paleologos'un Cumhuriyet'in ilk elli yılında klasik gitar eğitiminin de öncü ismi olduğu ve yetiştirdiği öğrenciler Ziya Aydınant, Can Aybars ve Reşit Ertüzün ile birlikte klasik gitar eğitimciliğinin ilk kuşağını temsil ettikleri görülmüştür. Elli yıllık bu dönemde klasik gitar eğitiminin kurumsal çalışmalardan çok bireysel çabalarla gelişme gösterdiği ve çalgının topluma ulaşmasında düzenlenen dinletiler, konserler ve radyo yayınlarının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim Elmas (1994) da gitarın ilk zamanlar yalnızca eğlence müziğinde kullanılan bir çalgı olduğunu, ancak zaman

içinde yurt dışından gelen gitaristlerin konserleri, radyo yayınları ve plaklar-notalar yoluyla yaygınlık kazanmaya başladığını bildirmektedir.

Cumhuriyet'in ilk elli yılında klasik gitar eğitiminde birinci kuşağın ardından Misak Toros, Raffi Arslanyan ve Savaş Çekirge'nin öncülük ettiği ikinci bir kuşak tarafından belirgin bir birikimin ortaya konulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Klasik gitar eğitiminin bu kuşağın çalışmalarıyla birlikte ülke çapında daha fazla yaygınlaştığı, ancak yine de özengen eğitim kapsamında devam ettiği görülmüştür.

Cumhuriyet döneminde klasik gitarın kullanımına ilişkin yapılacak daha ayrıntılı çalışmaların, klasik gitarın ülkemizdeki eğitim tarihine ışık tutacağı düşünülmektedir. Yürütülecek daha ileri çalışmalarda Türkiye'de klasik gitar eğitimi tarihinde öne çıkan isimler üzerine daha ayrıntılı araştırmalar yapılabilir. Yayımlanmış olan ülkemiz kaynaklı etüt ve metot gibi klasik gitar eğitimi materyalleri ayrıntılı olarak incelenerek, klasik gitar eğitimine katkıları deneysel çalışmalarla ortaya konulabilir. Ayrıca Cumhuriyetin ilk elli yılında yurt dışından gelen gitaristlerin, ülkemiz klasik gitar eğitimine katkıları ayrıntılı bir biçimde araştırılarak ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

Adalılar Müzesi. (tarih yok) Erişim: 25.03.2015,

<http://adalilar.adalarmuzesi.org/tumu/item/70-raffi-arslanyan>.

Akbulut, F. (2001). *Gitar eşlikli okul şarkılarının müzik eğitimindeki önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aksoy, B. (2003). *Avrupalı gezginlerin gözüyle osmanlılarda musiki*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Aybars, C. (2001). Can Aybars. *Müzikalite Müzik Haber Dergisi*, 8, 23-24.

Birol, E. ve Birol E. (tarih yok). *Raffi Arslanyan*. Erişim: 25.03.2015,

<http://www.erhanbirol.com/othersites/gitar/frameset.html>.

Elmas, Y. (1986). *Müzik tarihinde gitarın biçim evrimi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, C. (2007). *Duyuş eğitiminde eşlik çalgısı olarak klasik gitarın kullanımı*.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Ergir, Y. (t.y). *Doğum Yılı 1917*. Erişim 27.03.2015: http://www.ergir.com/dy_1917.htm.

Erim, A. (2005). *Türkiye'de klasik gitar eğitiminde kullanılan başlangıç metotlarından bazılarının öğretim-öğrenme süreçleri açısından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Guitar News, (Mayıs-Haziran 1958). 42, 20.
- Guitar News. (Mayıs-Haziran 1962). 65, 23.
- Guitar News. (Temmuz Ağustos 1963). 73, 17.
- Guitar News. (Ekim Kasım 1963). 72, 13.
- Guitar News. (Ocak-Şubat 1966). 87, 9.
- Guitar News. (Mayıs-Ağustos 1966). 89, 7.
- Güzel, M. (1994). *Türk müziği ezgi ve dizilerinin gitara uygulanabilirliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kanneci, A. (2001). *Gitar için beste yapmış türk bestecilerinin eğitimi ve yapıtlarının uluslar arası gitar repertuarındaki yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, E. E. (2012). Yeni türk müzik inkılâbına bir hazırlık evresi olarak 1826-1920 dönemi. *Turkish Studies*, 7(1), 1451-1460.
- Kıvrak, Y. (2003, Ekim). Müzik eğitimi çalgılarımız. *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu*, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kodak, E ve Demirbatır, E. R. (2008). Cumhuriyet döneminde yetişen solist piyanistlerimizin piyano eğitimi üzerine görüşlerine ilişkin bir araştırma, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 91-109.
- Küçükosmanoğlu, H.O. (2011). Eğitim fakültelerinde başlangıç gitar eğitiminde kullanılan metotların incelenmesi, *e-Journal of New World Science Academy*, 6(3).
- Madriguera, E. F. (1993). *The hispanization of the guitar: from the guitarra latina to the guitarra espanola*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Texas, Dallas.
- Mazmanian, V. (Mart-Nisan 1960). The guitar in İstanbul, *Guitar News*, 52, 19-20.
- Okyay, E. (2013). *Ankara devlet konservatuvarına armağan*. Ankara: Sevdâ-Cenap And Müzik Vakfı Yayınları.
- Özçakır, R. (1990). *Klasik gitar türk okul müziğinde bir eşlik çalgısı olarak nasıl kullanılabilir*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özdek, A. (2006). *Özengen müzik eğitimi veren kurumlarda klasik gitar eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Rıfat, S. (1999). Savaş çekirge, *Gitar*, 1, 6.
- Say, A. (1992). *Müzik ansiklopedisi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Say, A. (2000). *Müzik tarihi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

- Soydaş, M. Emin (2007). *Osmanlı sarayında çalgılar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tarman, S. (1996). *Bekir Küçükay'ın klasik gitar için başlangıç metodunun hedef, hedef davranış ve içerik yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tarman, S. (2011). *Atatürk ve müzik*. Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Tebiş, c. (2002, Ekim). Müzik öğretmeni yetiştiren kurumlardaki çalgı eğitiminin bir boyutu olan keman öğretiminin tarihsel süreç içindeki gelişimi ve günümüzdeki durumunun değerlendirilmesi. *XI. Eğitim bilimleri kongresi*, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa. Erişim: http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/C-Tebis_2.html. Erişim tarihi: 27.03.2015.
- Toros, M. (2004). Türkiye'de gitar tarihi, *Gitar*, 1, 16.
- Tunçdemir, İ. (2007, Eylül). Cumhuriyet dönemi müzik kültürünün oluşmasında rol oynayan sanatçılarımız ve türk müziğine katkıları. *16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat. Erişim: 25.03.2015 http://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/I-Tuncdemir_7.pdf.
- Turnbull, H. (1991). *The guitar from the renaissance to the present day*. Connecticut: The Bold Strummer Ltd.
- Turnbull, H. ve Tyler, J. (1984). Guitar. (Ed: S. Sadie), *The New Grove Dictionary of Musical Instruments*, Londra: Macmillan Press Limited, c. 2, ss. 87-109.
- Tyler, J. (1980). *The early guitar: A history and handbook*. London: Oxford University Press.
- Uluocak, S. (2003). *Müzik öğretmenliği anabilim dallarında bireysel çalgı-gitar öğretim elemanları ve öğrencilerinin gitar eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Üçkaya, F. (2015). *Türkiye'de konservatuarlarda uygulanan klasik gitar lisans öğretim programlarının karşılaştırılması*, Yayınlanmamış GTR 614 Seminer Dersi Raporu.
- Wade, G. (2001). *A concise history of the classic guitar*. USA: Mel Bay Publications.
- Yeprem, S. (2007). Türk Gitar Müziği Çalışmaları. 2. *Türkiye Gitar Buluşması: Türk Gitar Müziği Çalışmaları Konferansı*. Ankara: Bilkent Üniversitesi. Erişim: 28.03.2015 <http://www.safayeprem.com/wpcontent/uploads/2013/07/turkiyede-gitar-muzigi-calismalari.pdf>.
- Yöndem, S. (1998). *Türkiye'deki mesleki müzik yüksek öğretim kurumlarında klasik gitara uyarlanmış türkü kaynaklı eğitim müziklerinin öğretiminde ve seslendiriminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.